

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська
політехніка» Міністерства освіти і науки України
за спеціальністю 281 «Публічне управління та
адміністрування» доктору наук з державного
управління, професору
Колісніченко Н.М.

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата наук з державного управління, професора, професора кафедри публічного управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» **Попова Миколи Петровича** на дисертацію **Хрустовського Сергія Григоровича** на тему «Категоризація населених пунктів в механізмі оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування в Україні», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

1. Актуальність теми дисертації

Актуальність теми дисертації С.Г. Хрустовського зумовлена трансформаційними процесами у системі публічного управління України, насамперед у сфері територіальної організації влади та розвитку місцевого самоврядування. В умовах реалізації реформи децентралізації, а також подальших викликів, пов'язаних із воєнним станом і необхідністю післявоєнного відновлення, особливої ваги набуває питання оптимізації територіальної основи функціонування територіальних громад. У цьому контексті традиційна класифікація населених пунктів, що має переважно формально-правовий характер, дедалі менше відповідає реальним соціально-економічним і функціональним характеристикам територій, що об'єктивно потребує наукового переосмислення та оновлення підходів.

Актуальність дослідження також визначається необхідністю підвищення інституційної спроможності територіальних громад як базового рівня публічного управління. Як зазначено в анотації дисертації, категоризація населених пунктів, побудована на основі багатофакторного аналізу та узгоджена з фактичними характеристиками територій, здатна суттєво впливати на ефективність функціонування місцевого самоврядування та забезпечувати збалансований розвиток системи розселення. Це свідчить про наявність прямого зв'язку між предметом дослідження та практичними завданнями державної політики у сфері територіального розвитку, що підсилює його значущість.

Крім того, актуальність теми обумовлена міждисциплінарним характером проблематики, яка знаходиться на перетині публічного управління, просторового планування та адміністративно-територіального устрою. Дослідження категоризації населених пунктів як інструменту управлінського впливу дозволяє розширити наукові підходи до формування ефективної державної політики у сфері територіального розвитку та урбанізації, що підтверджується системою ключових понять, охоплених у роботі (зокрема, «територіальна громада», «система розселення», «просторовий розвиток», «державна політика управління територіальним розвитком»). Це визначає дослідження як своєчасне, суспільно значуще та таке, що відповідає сучасним науковим і практичним запитам у сфері публічного управління.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації С.Г. Хрустовського, загалом можна оцінити як достатній, що підтверджується логікою побудови дослідження та опорою на комплексне теоретико-методологічне підґрунтя. У роботі заявлено про здійснення багатофакторного аналізу при формуванні підходів до категоризації населених пунктів, що свідчить про прагнення автора врахувати різноаспектні характеристики територій і уникнути одновимірних підходів. Такий підхід є

методологічно виправданим у межах досліджень у сфері публічного управління, де складні соціально-економічні явища потребують інтеграції кількох груп факторів.

Обґрунтованість наукових положень також забезпечується спрямованістю дослідження на вирішення конкретної прикладної проблеми – оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування. У дисертації доводиться, що запропонована категоризація, за умови її відповідності фактичним характеристикам територій, може підвищити інституційну спроможність територіальних громад і сприяти збалансованому розвитку системи розселення. Така аргументація демонструє логічний зв'язок між теоретичними положеннями та їх можливим практичним застосуванням, що є важливим критерієм обґрунтованості результатів дослідження.

Рівень обґрунтованості окремих положень дисертації зумовлений використанням методичного інструментарію, який передбачає застосування системи критеріїв і показників категоризації населених пунктів, а також відповідних процедур їх оцінювання. Представлені в роботі підходи до багатофакторного аналізу формують цілісне уявлення про можливості класифікації територій з урахуванням їхніх соціально-економічних та функціональних характеристик. Такий підхід забезпечує належний рівень аргументованості отриманих результатів і створює методичну основу для їх подальшого розвитку та практичного використання у сфері публічного управління.

Загалом наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають належний рівень обґрунтованості, базуються на узагальненні теоретичних підходів і спрямовані на вирішення актуальних завдань публічного управління у сфері територіального розвитку. Разом з тим, для підвищення рівня доказовості окремих результатів доцільним є більш чітке представлення методичних процедур та інструментів, що лежать в основі запропонованої категоризації.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів дисертації С.Г. Хрустовського полягає у комплексному теоретико-методологічному обґрунтуванні категоризації

населених пунктів як інструменту оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування. У роботі запропоновано розгляд категоризації не лише як формально-статусної класифікації, а як управлінського механізму, що безпосередньо пов'язаний із процесами просторового розвитку та функціонування територіальних громад. Такий підхід розширює наукове розуміння ролі категоризації в системі публічного управління.

Важливим елементом наукової новизни є обґрунтування доцільності застосування багатофакторного підходу до категоризації населених пунктів. У дисертації доведено, що врахування комплексу характеристик територій дозволяє більш адекватно відобразити їхній реальний стан і функціональну роль у системі розселення. Це створює передумови для формування більш гнучких і обґрунтованих управлінських рішень у сфері територіального розвитку, що відрізняє запропонований підхід від традиційних класифікаційних моделей.

Наукова новизна також проявляється у встановленні взаємозв'язку між категоризацією населених пунктів і підвищенням інституційної спроможності територіальних громад. У роботі аргументовано, що категоризація, яка відповідає фактичним характеристикам територій, здатна сприяти більш ефективному функціонуванню органів місцевого самоврядування та забезпечувати збалансований розвиток системи розселення. Таким чином, автор розглядає категоризацію як інструмент підвищення ефективності публічного управління на місцевому рівні.

Окремим науковим результатом є розвиток підходів до розгляду населеного пункту як складного соціально-економічного та просторового утворення, що функціонує в межах територіальної громади та системи розселення. Це відображено у використанні широкого понятійного апарату, який охоплює такі категорії, як «територіальна громада», «система розселення», «урбанізація», «просторовий розвиток», що дозволяє інтегрувати дослідження у міждисциплінарний науковий контекст.

Крім того, у дисертації отримали подальший розвиток положення щодо вдосконалення державної політики у сфері управління територіальним розвитком

через застосування інструментів категоризації населених пунктів. Запропонований підхід орієнтований на врахування реальних параметрів розвитку територій, що дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень та забезпечити більш ефективне планування розвитку громад.

У цілому наукова новизна результатів дисертації полягає у поєднанні теоретичних узагальнень і прикладної спрямованості дослідження, що дозволяє розглядати категоризацію населених пунктів як важливий інструмент сучасного публічного управління, спрямований на оптимізацію територіальної організації місцевого самоврядування та забезпечення сталого розвитку територій.

4. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення результатів дослідження С.Г. Хрустовського полягає у можливості використання запропонованого підходу до категоризації населених пунктів як інструменту оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування. У дисертації обґрунтовано, що застосування багатофакторної категоризації, яка враховує фактичні характеристики територій, здатне підвищити ефективність функціонування територіальних громад і забезпечити більш збалансований розвиток системи розселення. Це свідчить про безпосередню орієнтацію отриманих результатів на вирішення прикладних завдань у сфері публічного управління.

Практична значущість дослідження також виявляється у можливості використання його результатів органами державної влади та місцевого самоврядування при формуванні та реалізації політики територіального розвитку. Запропонована категоризація може бути застосована як аналітичний інструмент для оцінювання стану населених пунктів, визначення їх функціональної ролі в системі розселення та обґрунтування управлінських рішень щодо розвитку територій. Такий підхід сприяє підвищенню якості стратегічного планування та управління на місцевому рівні.

Отримані в дисертації результати можуть бути використані у процесі вдосконалення нормативно-правового забезпечення територіальної організації

влади. Орієнтація на багатофакторний аналіз і відповідність категоризації реальним характеристикам територій створює передумови для оновлення підходів до визначення статусу населених пунктів та їх ролі у системі місцевого самоврядування. Це, у свою чергу, може сприяти формуванню більш ефективної моделі територіальної організації публічної влади.

Крім того, результати дослідження можуть бути використані у практиці просторового планування та розроблення програм розвитку територіальних громад. Врахування комплексу соціально-економічних і функціональних характеристик населених пунктів дозволяє більш обґрунтовано визначати пріоритети розвитку, оптимізувати мережу надання публічних послуг та забезпечувати збалансованість територіального розвитку. Це підтверджує прикладну спрямованість запропонованих у роботі підходів.

Практичне значення дисертації також полягає у можливості використання її положень у науково-освітній діяльності, зокрема при підготовці фахівців у сфері публічного управління та адміністрування. Узагальнення теоретичних і методологічних підходів до категоризації населених пунктів, а також розкриття її ролі у системі управління територіальним розвитком можуть бути використані при викладанні відповідних навчальних дисциплін і підготовці навчально-методичних матеріалів.

5. Структура та зміст дисертації

Структура дисертації С.Г. Хрустовського є логічно вибудованою, послідовною та відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та літератури, а також додатки, що в сукупності забезпечують повноту розкриття теми дослідження. Така структура дозволяє послідовно перейти від теоретичного обґрунтування проблеми до формування прикладних рішень і рекомендацій.

У вступі дисертації обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено її актуальність, сформульовано наукову проблему, об'єкт і предмет дослідження,

мету та завдання, гіпотезу, а також охарактеризовано методи дослідження. Особлива увага приділена обґрунтуванню значущості категоризації населених пунктів як інструменту оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування, що зумовлено як процесами децентралізації, так і сучасними просторовими трансформаціями. Вступ також містить відомості про зв'язок роботи з науковими програмами та темами, що підтверджує її інтеграцію в актуальні наукові та прикладні дослідження.

Перший розділ дисертації присвячений теоретико-методологічним засадам розвитку населених пунктів у територіальній організації суспільства. У його межах розглянуто наукові підходи, концепції, теорії та моделі формування й управління системою розселення, здійснено історичний аналіз категоризації населених пунктів, а також проведено компаративний аналіз підходів до класифікації поселень і змін їх категорій. Розділ завершується висновками, що узагальнюють теоретичні положення та формують основу для подальшого дослідження.

Другий розділ зосереджений на аналізі управлінських і правових чинників категоризації населених пунктів. У ньому досліджено статистичні та просторові тенденції розвитку системи населених пунктів України, проаналізовано нормативно-правові та інституційні аспекти категоризації, а також узагальнено європейські підходи та стандарти щодо системи розселення і типології населених пунктів. Таким чином, розділ забезпечує аналітичне підґрунтя для розроблення практичних рішень у наступній частині дослідження.

Третій розділ має прикладний характер і присвячений стратегічним, методичним та практичним засадам зміни категорії населених пунктів. У ньому визначено стратегічні підходи до трансформації категорій населених пунктів територіальних громад, розроблено методику комплексної оцінки умов та показників категоризації, а також здійснено кейс-аналіз зміни категорії конкретного населеного пункту. Розділ завершується відповідними висновками, що узагальнюють результати прикладного етапу дослідження.

У загальних висновках дисертації систематизовано основні результати дослідження, узагальнено теоретичні та практичні напрацювання автора, а також

сформульовано положення і рекомендації щодо вдосконалення категоризації населених пунктів як механізму оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування. Висновки логічно випливають зі змісту розділів і відображають досягнення поставленої мети.

Список використаних джерел та літератури містить наукові праці, нормативно-правові акти, аналітичні матеріали та міжнародні стандарти, що становлять джерельну базу дослідження та підтверджують його наукову обґрунтованість. Додатки, у свою чергу, містять допоміжні матеріали, які доповнюють основний текст дисертації та забезпечують деталізацію окремих положень дослідження. У сукупності структура дисертації є завершеною, логічно узгодженою та сприяє повному розкриттю теми дослідження.

6. Значення роботи для науки, практики і суспільства

Значення дисертаційного дослідження С.Г. Хрустовського для науки полягає у розвитку теоретико-методологічних засад публічного управління у сфері територіального розвитку. У роботі обґрунтовано науковий зміст категоризації населених пунктів як багатовимірного концепту, що інтегрує правові, історичні, просторові, демографічні, соціально-економічні та функціональні параметри, а також визначено її місце в системі підходів і доктрин публічного управління, урбаністики, соціології та регіоналістики. Це сприяє поглибленню міждисциплінарних досліджень і розширює наукові підходи до аналізу територіальної організації суспільства.

Наукове значення роботи також проявляється у розвитку підходів до осмислення категоризації населених пунктів як інструменту публічного управління, що забезпечує зв'язок між аналітичними процедурами оцінювання територій і прийняттям управлінських рішень. У дисертації доведено, що застосування багатофакторного підходу до категоризації дозволяє більш адекватно відобразити реальний стан населених пунктів і їх функціональну роль у системі розселення, що підвищує обґрунтованість наукових і практичних рішень у цій

сфері. Це створює підґрунтя для подальших досліджень у сфері територіального розвитку та місцевого самоврядування.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення державної політики у сфері категоризації населених пунктів та територіальної організації влади. У дисертації сформульовано систему практичних пропозицій, що включають розроблення концептуальних документів просторового розвитку, впровадження єдиної методики категоризації, формування інформаційно-реєстрової бази, створення міжвідомчих механізмів координації та запровадження відповідних освітніх програм. Це свідчить про спрямованість дослідження на вирішення конкретних управлінських завдань.

Суспільне значення дисертації визначається її орієнтацією на підвищення ефективності функціонування територіальних громад і забезпечення збалансованого розвитку системи розселення. Запропоновані підходи до категоризації населених пунктів сприяють більш раціональному розподілу ресурсів, підвищенню якості надання публічних послуг та формуванню ефективної територіальної організації суспільства. У цілому результати дослідження мають значення для формування сучасної політики просторового розвитку, удосконалення адміністративно-територіального устрою та зміцнення місцевого самоврядування в Україні.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертаційна робота С.Г. Хрустовського виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності, що підтверджується характером подання матеріалу, логікою викладення та наявністю посилань на використані джерела. У тексті роботи зазначено, що дисертація містить результати власних досліджень автора, а використання ідей, результатів і текстів інших дослідників супроводжується відповідними посиланнями. Це свідчить про усвідомлене дотримання автором принципів наукової етики та належного оформлення запозичень.

Аналіз змісту дисертації дозволяє констатувати, що виклад матеріалу має цілісний, послідовний і самостійний характер, а результати дослідження

представлені як авторські наукові напрацювання. Використання наукових джерел, нормативно-правових актів та аналітичних матеріалів здійснюється в контексті їх критичного осмислення та узагальнення, що відповідає сучасним вимогам до наукових досліджень у галузі публічного управління. Це підтверджує відсутність ознак некоректного запозичення або порушення авторських прав.

Таким чином, дисертаційна робота відповідає принципам академічної доброчесності, а отримані результати можуть розглядатися як самостійний внесок автора у розвиток наукових досліджень у сфері публічного управління та адміністрування.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження С.Г. Хрустовського, доцільно звернути увагу на окремі положення, які потребують додаткового уточнення та певного поглиблення з метою підвищення рівня наукової аргументованості й чіткості викладення матеріалу. Висловлені зауваження не впливають на загальну наукову значущість роботи, водночас окреслюють можливі напрями її подальшого удосконалення.

1. У вступі дисертації автором обґрунтовується наукова проблема як протиріччя між потребою у розробленні теоретико-методологічних засад категоризації населених пунктів і відсутністю цілісного наукового уявлення щодо її використання як інструменту управління розвитком територій. Водночас доцільним видається більш чітке структурне розмежування складових цього протиріччя, зокрема конкретизація того, які саме елементи існуючих підходів є недостатніми та в чому саме полягає управлінський дефіцит їх застосування. Це дозволило б підсилити логіку постановки наукової проблеми та зробити її більш операціоналізованою.

2. У роботі запропоновано методику комплексної оцінки умов та показників категоризації населених пунктів, що інтегрує демографічні, економічні, інфраструктурні, просторові, соціальні та інституційні критерії. Разом з тим, у контексті підвищення наукової аргументованості доцільно було б більш детально

представити механізм узгодження зазначених критеріїв між собою, зокрема визначення їх відносної ваги та процедури інтеграції в єдину оцінювальну модель. Така деталізація сприяла б підвищенню відтворюваності запропонованого підходу.

3. У першому розділі, присвяченому теоретико-методологічним засадам розвитку населених пунктів, розглянуто широкий спектр наукових підходів, включно з концепціями системи розселення, історичною еволюцією категоризації та компаративним аналізом моделей класифікації. Водночас доцільним є більш чітке узагальнення отриманих теоретичних результатів у вигляді систематизованої авторської позиції, яка б безпосередньо пов'язувала розглянуті підходи із запропонованою у дисертації моделлю категоризації.

4. У дисертації значну увагу приділено аналізу європейських підходів і стандартів, зокрема DEGURBA, FUA, ESPON, які розглядаються як орієнтири для вдосконалення національної практики категоризації населених пунктів. Разом з тим, доцільним видається більш розгорнуте обґрунтування механізмів їх адаптації до українських умов, з урахуванням інституційних, правових і просторових особливостей функціонування територіальних громад. Це дозволило б посилити прикладний характер відповідних положень дисертації.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, а радше акцентують увагу на його потенціалі для подальшого наукового розвитку у сфері публічного управління, розширення використання зарубіжного досвіду та поглиблення методологічних підходів.

9. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертація Хрустовського С.Г. «Категоризація населених пунктів в механізмі оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування в Україні» за своїм змістом, структурною побудовою та рівнем наукового опрацювання відповідає вимогам, що ставляться до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Робота характеризується актуальністю обраної тематики, комплексним теоретико-методологічним підходом до дослідження проблеми

категоризації населених пунктів як інструменту оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування, а також належним рівнем наукової аргументованості отриманих результатів.

Отримані в дисертації результати мають як теоретичне, так і практичне значення та спрямовані на вдосконалення державної політики у сфері просторового розвитку, територіальної організації влади та зміцнення місцевого самоврядування. У роботі сформульовано систему пропозицій щодо вдосконалення політики категоризації населених пунктів, зокрема шляхом впровадження єдиної методики, розвитку інформаційної бази та узгодження підходів із європейськими стандартами. Основні положення дослідження апробовані у фахових наукових виданнях і представлені на науково-практичних заходах, що підтверджує їх наукову обґрунтованість і практичну значущість.

На підставі проведеного аналізу вважаю, що дисертаційна робота Хрустовського Сергія Григоровича на тему «Категоризація населених пунктів в механізмі оптимізації територіальної основи місцевого самоврядування в Україні» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого відповідною Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.). Дослідження вирізняється актуальністю теми, науковою новизною, обґрунтованістю отриманих результатів і практичних рекомендацій, а також належним рівнем апробації основних положень.

Автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент

**кандидат наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»**

Микола ПОПОВ